

PSIHIJARIJA

Hrvatski kongres o Alzheimerovoj bolesti (CROCAD-20v)

Deseti po redu Hrvatski kongres o Alzheimerovoj bolesti s međunarodnim sudjelovanjem održan je virtualno od 15. do 16. listopada 2020. u organizaciji Hrvatskog društva za Alzheimerovu bolest i psihijatriju starije životne dobi HLZ-a, uz potporu Hrvatskog društva za neuroznanost te uz pokroviteljstvo Ministarstva zdravstva i Ministarstva znanosti i obrazovanja. Skup su podržali Hrvatska Alzheimer alijansa i Klinika za psihijatriju Vrapče. Medijski pokrovitelj bio je „Medix“.

CROCAD-20v je najveći kongres o demencijama i Alzheimerovoj bolesti (AB), koji je radi epidemiološke situacije održan *online* kao virtualni kongres. Usprkos tome, na skupu su sudjelovali eksperti iz psihijatrije i psihologije, doktori specijalisti, specijalizanti, socijalni radnici, socijalni pedagozi, ekonomisti, ravnatelji domova za starije, farmaceuti, neuroznanstvenici, medicinske sestre i tehničari, studenti i njegovatelji iz osam zemalja (Austrija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Nizozemska, Njemačka, SAD, Sjeverna Makedonija, Slovenija). Predsjednik Organizacijskog odbora bio je prof. dr. sc. Ninoslav Mimica, a predsjednik Znanstvenog odbora prof. dr. sc. Goran Šimić. Tijekom kongresa prikazane su najnovije spoznaje iz područja AB-a i ostalih demencija. Skup je pak počeo virtualnom izložbom crteža „Sjene“ autora Tomislava Košte.

Obrađene su brojne teme: temeljna istraživanja i neuropatologija u AB-u, rana dijagnostika i biološki biljezi AB-a, epidemiologija, faktori rizika i prevencija AB-a, klinička istraživanja, klinička obilježja AB-a i prikazi bolesnika, farmakoterapija demencija, nefarmakološke intervencije u AB-u, skrb za oboljele od demencije, ne-Alzheimerove demencije, kvaliteta života u demenciji, palijativna skrb u demenciji, društva/udruge za AB i skupine samopomoći i dr.

CROCAD-20v najveći je kongres o demencijama i Alzheimerovoj bolesti (AB), koji je zbog epidemiološke situacije održan *online*, kao virtualni skup. Usprkos tome, na kongresu su sudjelovali eksperti iz osam zemalja, a prikazane su najnovije spoznaje iz područja AB-a i ostalih demencija. Iako održan u listopadu 2020. godine, s obzirom na aktualnost zaključaka i posljedice koje pandemija COVID-19 ostavlja na oboljele od AB-a i njihove obitelji, izvještaj u cijelosti donosimo u aktualnom broju

Sudionike CROCAD-20v pozdravila je ravnateljica Klinike za psihijatriju Vrapče doc. prim. dr. sc. Petrana Brečić

Plenarno predavanje „Pandemija COVID-19: Fizička distanca da, socijalna distanca ne“ održao je prof. prim. dr. sc. Ninoslav Mimica

Stručnjaci iz Hrvatske i inozemstva prezentirali su svoje rezultate predavanjima ili u obliku postera. Nastupili su Stefanie Auer (Krems, Austrija), Marina Boban (Zagreb), Silva Butković Soldo (Osijek), Vida Demarin (Zagreb), Nataša Klepac (Zagreb), Oliver Kozumplik (Zagreb), Osman Kučuk (Sarajevo), Alexander Kurz (München), Marija Kušan Jukić (Zagreb), Štefanija Lukić Zlobec (Ljubljana), Mihovil Mladinov (San Francisco, SAD), Gabriela Novotni (Skoplje), Nela Pivac (Zagreb), Marina Šagud (Zagreb), Goran Šimić (Zagreb), Dubravka Švob Štrac (Zagreb), Suzana Uzun (Zagreb), Marc Wortmann (Zeist, Nizozemska). Svi sažeci otisnuti su u posebnom broju časopisa „*Neurologia Croatica*“, vol. 69, Suppl 2:1-92, 2020.

Promjene citokina u AB-u

Matea Nikolac Perković sa suradnicima (Institut „Ruđer Bošković“, Zavod za molekularnu medicinu, Laboratorij za molekularnu neuropsihijatriju, Zagreb) opisala je promjene citokina u AB-u. U studiji koja je uključila 645 ispitanika oba

spola hrvatskog porijekla s AB-om i blagim kognitivnim poremećajem (MCI) istražena je povezanost koncentracije proupalnih citokina IL-1 α i TNF- α te protuupalnog citokina IL-10 u serumu i raspodjele genotipova s obzirom na polimorfizme IL 1 α rs1800587 i TNF α rs1800629 i IL 10 rs1800896 s AB-om, odnosno kognitivnim oštećenjima koja se javljaju u AB-u. Nije bilo značajne povezanosti genskih varijanti za IL1- α rs1800587, TNF- α rs1800629 i IL-10 rs1800896 i AB te nije utvrđena značajna povezanost tih genskih varijanti s kognitivnim propadanjem u ispitanika s AB-om i MCI-em. Koncentracije istraživanih citokina IL-1 α i IL-10 bile su značajno niže u ispitanika s AB-om nego onih s MCI-em. Nasuprot tome, koncentracija TNF- α bila je značajno povišena u bolesnika s AB-om prema parcijalno potvrđili hipotezu o imunološkoj podlozi, odnosno promjenama citokina u AB-u.

U sklopu temeljnih istraživanja Dubravka Švob Štrac (Institut „Ruđer Bošković“, Zavod za molekularnu medicinu, Laboratorij

za molekularnu neuropsihijatriju) prikazala je projekt „Terapijski potencijal neurosteroida i neurotrofina u demenciji“. Projekt je financirala Hrvatska zaklada za znanost, a cilj mu je bio istražiti međudjelovanje i povezanost neurosteroida dehidroepiandrosterona (DHEA), DHEA-sulfata i neurotrofina moždanog neurotrofnog čimbenika (BDNF) te mehanizme njihovoga mogućeg terapijskog potencijala u AB-u. Projekt će uključiti istraživanja na ljudima te njihovu kognitivnu evaluaciju i kombinirati *in vivo* (animalne modele) i *in vitro* (stanice) modele, kao i razne (genetičke, epigenetičke, metaboličke, histopatološke, neurokemijske i strukturne) metodološke pristupe.

Spoznaje o biološkim markerima

U sklopu teme „Rana dijagnostika i biološki biljezi AB-a“, Marina Boban iz Referentnog centra za kognitivnu neurologiju i neurofiziologiju, Klinika za neurologiju KBC-a Zagreb, opisala je spoznaje o biološkim markerima koji se koriste kod AB-a, ali i drugih demencija. Koriste se kako bi olakšali kliničku dijagnostiku demencija, ali i za točnu i ranu dijagnozu demencije, i to kada je osoba u fazi blagog kognitivnog oštećenja, te za praćenje progresije bolesti i odgovora na liječenje.

Biološki markeri za Alzheimerovu bolest dijele se u dvije skupine: markeri amiloidogeneze (snižena koncentracija amiloid- β 1 u likvoru i pojačano nakupljanje amiloida pomoću PET studija *in vivo*) u mozgu i markeri oštećenja neurona (temporoparijetalni hipometabolizam detektiran *in vivo* na FDG-PET-u, hipokampalna atrofijska vidljiva na MRI-ju mozga te povećana koncentracija ukupnog i fosforiliranog tau-proteina u likvoru). Istaknuto je da kombinacija različitih bioloških markera (neuropsiholoških, likvorskih, neuroradioloških, PET markera) povećava točnost dijagnoze. No iako ti markeri postoje u Hrvatskoj, dostupni su samo u visokospecijaliziranim kognitivnim centrima i tada se koriste samo za određene skupine bolesnika.

Hrvatski kongres o Alzheimerovoj bolesti (CROCAD-20v), s međunarodnim sudjelovanjem, održan je u virtualnom obliku, a domaćin je bila Klinika za psihijatriju Vrapče, Zagreb

Povezanost stresa i AB-a

U sklopu teme „Epidemiologija, rizični faktori i prevencija AB-a“, Dubravka Kalinić (Klinika za psihijatriju Vrapče, Referentni centar Ministarstva zdravstva za Alzheimerovu bolest i psihijatriju starije životne dobi, Zagreb) predložila je povezanost stresa i AB-a. Opisala je kako stres aktivira os hipotalamus-hipofiza-nadbubrežna žlijezda; posljedično povišena razina glukokortikoidnih hormona i proupalnih citokina oštećuje određene regije u hipokampusu odgovorne za procese učenja i pamćenja, ali i potiče taloženje beta-amiloidnog peptida i tau-proteina u mozgu. Ti su procesi vezani za ubrzano biološko starenje i kognitivna oštećenja, no smanjena tolerancija na stres i pojačani odgovor na stres mogu biti i prediktivni za razvoj demencije.

O toj temi govorili su i kolege iz Sjeverne Makedonije (Gabriela i Antoni Novotni iz Sveučilišne klinike za neurologiju i psihijatriju, Skoplje). Predstavili su rezultate studije koja je pokazala postojanje značajnih prediktora AB-a: školovanje kraće od devet godina, pušenje, život u ruralnom području, traumatska ozljeda glave, arterijska hipertenzija, dislipidemija, obiteljska povijest demencije, depresija u fazi srednje životne dobi i izloženost stresu. Propektivni čimbenici bili su fizička i socijalne aktivnosti (hobiji, aktivnosti koje stimuliraju kogniciju). Prijedlog je da temeljem rezultata istraživanja počne razvoj preventivnih strategija za sprječavanje nastanka AB-a u Sj. Makedoniji.

Liječenje starijih osoba s neurokognitivnim poremećajima tijekom COVID-19 pandemije

Osman Kućuk i Emina Kućuk iz Centra za demenciju u Sarajevu usporedili su današnji način života i mogućnosti sustava s preporukama SZO-a u dokumentu „Starenje i globalne zdravstvene strategije u razdoblju 2020-2030.“ Zaključili su da treba njegovati principa zdravog starenja; kreirati okruženja naklonjena starijima i osobama s demencijom, prilagoditi zdravstveni sustav potrebama te populacije, razviti usluge dugotrajne njege i poboljšati istraživanje novih saznanja o zdravom starenju.

U sklopu teme „Skrb za oboljele od demencije“ Suzana Uzun, Oliver Kozumplik i Ninoslav Mimica (Klinika za psihijatriju Vrapče, Referentni centar ministarstva zdravstva za Alzheimerovu bolest i psihijatriju starije dobi) prikazali su svoja iskustva u liječenju starijih osoba s neurokognitivnim poremećajima u vrijeme COVID-19 pandemije.

Istaknuli su rizik utjecaja koronavirusa na ponašanje i zdravstvene navike starijih osoba. Iako je fizička izolacija potrebna za prevenciju epidemije, starije osobe treba uvjeriti da to ne znači i socijalnu izolaciju. Starije osobe mogu biti prestrašene, usamljene, iritabilne, zbunjene i imati osjećaj izolacije. To treba prevenirati dnevnim rutinskim zadacima i aktivnostima koji dovode do osjećaja sigurnosti.

Znanje o novim tehnologijama (internet, socijalne mreže) može pomoći jer omogućava komunikaciju

Doc. dr. sc. Dubravka Švob Štrac, Institut „Ruđer Bošković“, prikazala je projekt koji proučava terapijski potencijal neurosteroida i neurotrofina u demenciji

Psiholog Osman Kučuk, direktor Centra za demenciju u Sarajevu, prikazao je iskustva u istraživanju načina života vezanog za zdravo starenje

Dr. sc. Matea Nikolac Perković, Institut „Ruđer Bošković“, govorila je o promjenama citokina u Alzheimerovoj bolesti

Marc Wortmann iz Nizozemske dao je pregled prepreka i pomagača u strategijama borbe protiv demencije

licem u lice bez obzira za fizičku udaljenost te utječe na procese učenja i razvoja i smanjuje socijalnu izolaciju. Starijim je osobama potrebno pozorno objasniti činjenice vezane za pandemiju. Također se predlaže njihovo uključivanje u redovite socijalne igre te rješavanje zagonetki, križaljki i slično, što je oblik kognitivnog treninga.

Izloženost starijih osoba nasilju; kvaliteta života u demenciji

Tina Peraica i suradnici (KB Dubrava, Klinika za psihijatriju, Referentni centar za poremećaje uzrokovane stresom, Zagreb, Sveučilišni odjel forenzičnih znanosti Split, i Klinika za psihijatriju Vrapče, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu) govorili su o izloženosti starijih osoba nasilju. Studija je uključila 200 osoba starijih od 60 godina koje su osobno zatražile pomoć u Savjetovalištu za žrtve na-

silju u obitelji u Zagrebu. Ispitanici su ispunili strukturirani upitnik o nasilju u obitelji. Između svih nabrojanih značajki (dob, spol, obrazovni status, bračni status, status zaposlenosti; vrsta i trajanje zlostavljanja i prijavljivanje institucijama, počinitelji zlostavljanja i vrste intervencija) samo su radni status, odnosno zaposlenje kod zlostavljane starije osobe i prijava centru za socijalnu skrb pokazali prediktivnu vrijednost. Istraživanje upućuje na moguće predviđanje zlostavljanja starijih osoba pomoću jednostavnog upitnika.

O kvaliteti života u demenciji govorio je Ninoslav Mimica (Klinika za psihijatriju Vrapče). Istaknuo je kako je važno ne poistovjetiti fizičku sa socijalnom distancom. Naime, u vrijeme pandemije COVID-19 potrebno je paziti na starije osobe izložene dodatnom stresu, a koje imaju neki od mentalnih poremećaja ili AB.

Stres izazvan karantenom ili samoizolacijom negativno utječe na tjelesno i mentalno zdravlje osoba s demencijom, ali i na njihove skrbnike, članove obitelji ili njegovatelje. Stres izazivaju i druge epidemiološke mjere (naime, odlasci u prodavaonice, liječniku ili na preglede značajno su reducirani) te valja paziti na pravovremene informacije i podršku takvim osobama. Ne treba promovirati socijalnu već isključivo fizičku distancu, pokušati umanjiti njihov osjećaj usamljenosti i napuštenosti kako bi se smanjio i suicidalni rizik.

Marc Wortmann (*Marc Wortmann Consultancy, Zeist, Nizozemska*) dao je pregled prepreka i pomagača u strategijama borbe protiv demencije. Glavne su prepreke nedostatak osviještenosti i razumijevanja demencije, vjerovanje da je demencija normalni dio starenja i da nema pomoći te nedovoljan trening zdravstvenih i socijalnih djelatnika, što utječe da se demencija ne prepoznaje dovoljno rano.

S druge strane, pomagači u borbi protiv demencije su čimbenici koji utječu na uspješne politike, postojanje udruga za AB koje se trude govoriti u ime osoba s demencijom i njihovih obitelji. Treba razlučiti i odgovornost pojedinih vlada i djelatnika Svjetske zdravstvene organizacije koji potiču planove za borbu protiv demencije u nekoliko razina i područja.

Demencija mora postati prioritet javnog zdravstva, o njoj valja uspostaviti svijest i prijateljski odnos, nadalje treba smanjivati rizik, poboljšavati dijagnostiku, liječenje, njegu i podršku, dati podršku njegovateljima, poboljšati monitoriranje i informacije te povećati broj istraživanja i inovacija.

*prof. dr. se. Nela Pivac,
Laboratorij za molekularnu
neuropsihijatriju, Zavod za molekularnu
medicinu, Institut „Ruđer Bošković“,
Zagreb*